

Priznanje Primorsko-goranske županije je najviše i najdraže koje sam u životu primio

Stožerni general u mirovini Anton Tus dobitnik je priznanja počasnog građanina Primorsko-goranske županije. Naravno, to nije ni slučajno niti nezasluženo, obzirom da je general Tus rođeni Bribirac koji zapravo nikada nije napustio svoj zavičaj. U Bribiru ima kuću a u Novom Vinodolskom vikendicu koju sada održavaju sinovi i u kojoj boravi dobar dio godine.

Obitelj Tus nekoliko je stoljeća prisutna u Bribiru. Anton Tus rodio se u Bribiru 22. studenog 1931. i zarana je ostao bez oca, već sa šest godina. Nakon smrti oca, u dogovoru s majkom preselio se kod očeva brata koji je živio u Novom Vinodolskom. Pučku i građansku školu završio je u Novom.

Nakon rata, kojeg je bio aktivni sudionik, završio je učiteljske škole u Kastvu i na Krku, a ljubav prema pilotskom zvanju stekao je kao dječak. Nakon učiteljske škole odlučio se za Pilotsku akademiju koju je završio u Pančevu i Mostaru, kao najbolji pitomac u klasi. Nakon Staljinove smrti i ponovne normalizacije odnosa Beograda i Moskve odlazi u Sovjetski Savez na najvišu pilotsku akademiju „Jurij Gagarin“, gdje je proveo daljnje četiri godine na postdiplomskom studiju. Slijedi karijera u JNA koju je završio na najvišoj poziciji zapovjednika ratnog zrakoplovstva.

Poznato je da se u proljeće 1991. usprotivio ratnim planovima vrha JNA vrativši se u lipnju 1991. u Zagreb. To mu u Beogradu nikada nisu oprostili. Od preko tri tisuće hrvatskih časnika koji su napustili JNA i pridružili se Hrvatskoj vojsci, general Tus, zajedno s generalom Petrom Stipetićem, jedini je bivši zapovjednik JNA kojemu je u Beogradu suđeno, u odsutnosti, zbog „veleizdaje i dezerterstva“.

U kolovozu, u Novom Vinodolskom general Anton Tus prihvaća Tuđmanovu ideju da se formira Glavni stožer, te se ubrzo 2. rujna i sastaje s predsjednikom Tuđmanom. Toga rujna 1991. general Anton Tus je pristupio Hrvatskoj vojsci, nakon čega je postao prvi načelnik Glavnog stožera Oružanih snaga RH. Na toj je dužnosti

ostao do studenoga 1992. Njegov doprinos ustroju oružanih snaga i obrani Hrvatske je nemjerljiv.

Nikad nisam napuštao rodni kraj

Dobitnik ste najvišeg priznanja PGŽ, postali ste počasnim građaninom Primorsko-goranske županije. Zapravo, kada ste privremeno napustili ovaj prostor, i kad ste mu se vratili?

– Osnovno i srednje školovanje završio sam u rodnom primorskom kraju. Najprije osnovnu školu u Novom Vinodolskom, a poslije rata sam u Kastvu završio tečaj za učitelja. Kastav mi je ostao u prekrasnoj uspomeni, a školovanje za učitelja nastavio sam u učiteljskoj školi na Krku. Nakon toga odlučio sam se za vojne škole, htio sam biti pilot. Od vojnih škola završio sam ih nekoliko: Zrakoplovnu vojnu akademiju u Mostaru, Ratnu vojnu akademiju u Rusiji i Ratnu školu JNA u Beogradu. Rodni moj kraj, moj Bribir, nikad nisam napuštao i dan-danas održavam rodnu kuću u Bribiru i vikendicu u Novom Vinodolskom.

Na svečanoj sjednici Primorsko-goranske županije u travnju uručeno Vam je priznanje Počasnog građanina. Održali ste i govor u ime nagrađenih, stekao se dojam da ste u tom trenutku bili iskreno dirnuti.

– Dosad sam kao vojnik, pilot i zapovjednik dobio mnoga priznanja, no ovo me je priznanje posebno obradovalo, osobito jer dolazi iz moje županije. Priznanje kojim sam postao Počasnim građaninom Primorsko-goranske županije je najviše i najdraže priznanje koje sam primio, jer dolazi iz moga zavičaja.

Govore da se smiren, da ste gentleman, ali vi ste vojnik i ima li zapravo finog ponašanja u ratu? Domovinski rat je bio iznimno brutalan. Da li su Vas iznenađivali razmjeri te brutalnosti?

– Da, jesu. Upravo je Vukovar primjer herojstva i tromjesečne neosvojlivosti, ali i brutalnosti, razorenosti i velikih žrtava. Hrvatska je kasnila u stvaranju većih formacija jer u rujnu 1991. kad smo mi počinjali s ustrojem vojske, neprijatelj je

Razgovarao: Dragan OGURLIĆ
Snimio: Srđan VRANČIĆ

Hrvatska je zahvaljujući antifašističkoj borbi vratila Istru, Rijeku i otoke, što je od presudne važnosti. Potpuno je pogrešno nastojati osporavati takve činjenice kao i relativizirati učinke fašizma ili izjednačavati fašizam i antifašizam kao što to neki danas pokušavaju

Formiranjem Glavnog stožera dobili smo vojni vrh i potrebnu brzinu vojnog reagiranja i operativnog djelovanja. Sagledane su protivnikove i naše prednosti i slabosti. Glavne, jedine ali i odlučujuće naše prednosti bile su naše okruženje – naš narod i naš teritorij te visoki moral branitelja i naroda

Župan Zlatko Komadina i general Anton Tus uoči proglašenja Antona Tusa počasnim građaninom Primorsko-goranske županije 12. travnja 2018.

već bio pred Vukovarem. Dvapat smo pokušali proboj do Vukovara, ali nijedan nije uspio. Prvi smo se put pokušali probiti i ojačati obranu s oko 1.500 vojnika, a u sljedećem koraku još toliko, kako bismo se mogli izvući iz Vukovara i braniti se na liniji Osijek-Vinkovci-Županja. Bili smo svjesni da nećemo moći sačuvati grad. Nismo uspjeli obraniti Vukovar, ali pokazalo se da je upravo na Vukovaru napad velikih snaga na Hrvatsku zaustavljen. JNA se, nakon što je izgubila to vrijeme, već počela pripremati za ulazak u Bosnu i Hercegovinu.

Rat je bio neizbježan

Bitka za Vukovar je, osim što je iscrpila protivnika, bila bitna i za daljnji razvoj situacije u Domovinskom ratu...

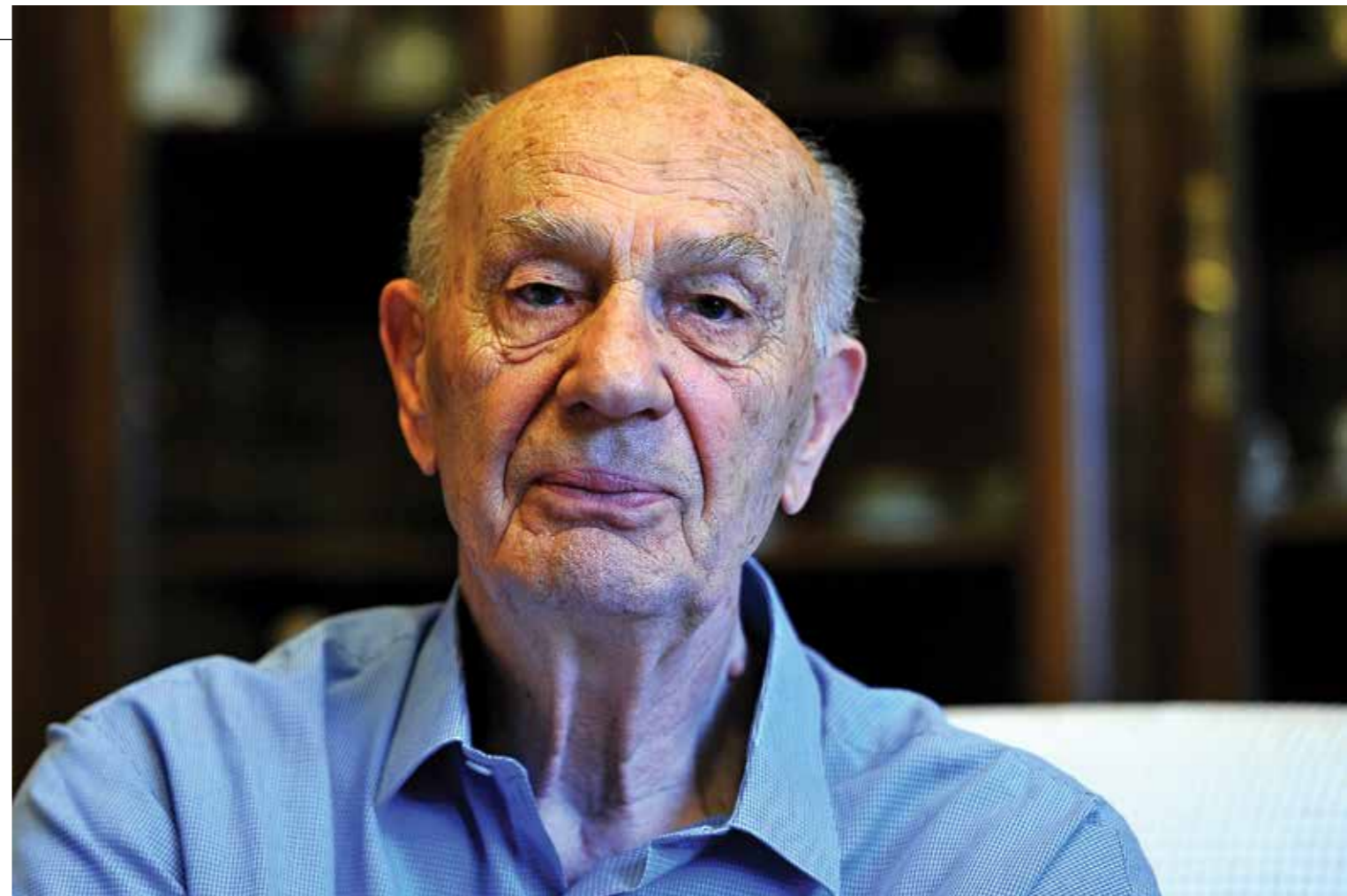
– Upravo tako. Zadržavanje glavne grupacije agresora tri mjeseca na liniji Osijek – Vinkovci – Komletinci onemogućilo je agresora da dođe do svog cilja, Podravske magistrale i Zapadne Slavonije. Dolazak zime je također odlučio da se dalje ne može, te je to pomoglo Hrvatskoj vojsci da u prosincu 1991. zauzmemo prostore Zapadne Slavonije, i tako nestaje teritorij SAO Zapadne Slavonija.

Praktično iz ničega i u vrlo kratkom vremenu ustrojena je Hrvatska vojska, iz raspršene u organiziranu i discipliniranu oružanu silu.

– Mi smo kao Glavni stožer Oružanih snaga u prvim danima osnivanja, zajedno s Predsjednikom RH i Vladom RH, imali zadatak osigurati brzo narastanje snaga i bolji ustroj postrojbi te zaustaviti daljnje prodore neprijatelja. Glavni stožer osnovan je 21. rujna 1991. kada predsjednik RH napokon prihvaća da je vojna opcija obrane Republike Hrvatske na njenom putu osamostaljenja postala realnost. Dan ranije Sabor donosi Zakon o obrani RH a JNA javno objavljuje rat Hrvatskoj, iako su Srbija i JNA otpočeli rat u srpnju i kolovozu 1991.

Formiranjem Glavnog stožera dobili smo vojni vrh i potrebnu brzinu vojnog reagiranja i operativnog djelovanja. Sagledane su protivnikove i naše prednosti i slabosti. Glavne, jedine ali i odlučujuće naše prednosti bile su naše okruženje – naš narod i naš teritorij te visoki moral branitelja i naroda.

Radilo se hitno na uspostavljanju operativnih zapovjedništava HV podjelom teritorija na šest operativnih zona (Osijek, Bjelovar, Zagreb, Karlovac, Rijeka i Split s dva operativna sektora – Zadar i Dubrovnik). Trebalo je organizirati obranu većih mjesta i gradova te glavnih prometnica, organizirati pomoć Vukovaru i Dubrovniku... Puno je tu bilo zadaća, a vremena praktički nije bilo.

Sukobi s predsjednikom Tuđmanom

Iako ste stožerni general i prvi načelnik Glavnog stožera Oružanih snaga RH, poznato je da se niste u mnogocemu slagali s prvim hrvatskim predsjednikom dr. Franjom Tuđmanom. Gdje su bila vaša najveća razilaženja?

– Prva i najvažnija zadaća za koju sam tražio suglasnost, i isprva je nisam dobio, bila je 14. rujna 1991. a ticala se aktivne blokade vojarni JNA na teritoriju Republike Hrvatske i zauzimanje skladišta i vojne opreme. Tražio sam da se to učini istog trenutka jer sutra je već moglo biti prekasno, za većinu garnizona. Predsjednik se dvoumio, nećkao, vjerovao je u mirni rasplet i politički dogovor ali ja sam naprosto znao kako stvari stoje i požurivao sam ga. Vjerovao je da će se rat izbjeći i nekako nije žurio s ustrojavanjem vojske, uvjeren da će se međunarodna zajednica umiješati i spriječiti eskalaciju sukoba. Tvrdim da on uopće nije bio spreman prihvatiti mogućnost ratne situacije, iako je u srpnju i kolovozu 1991. agresija na Hrvatsku bila u punom jeku. On je i dalje vjerovao u dogovor sa srpskim rukovodstvom i JNA. Govorio je i uvjeravao me da neće biti nikakvog rata, a ja sam znao da griješi. Hrvatska je u tom trenutku, bio je rujna 1991. bila u lošoj situaciji jer nije imala oružanu silu. Bilo je nešto pušaka podijeljenih

i civilima i vojnicima. Tuđmanu sam rekao da ću prihvatiti dužnost načelnika Glavnog stožera, ali da neću moći prihvatiti odgovornost sve dok me ne sasluša. Tvrdio sam da je rat neminovan.

Iznio sam plan kompletne blokade JNA na području Hrvatske, blokiranja garnizona i osvajanja skladišta. Predsjednik se složio ali je zauzimanje 54 skladišta naoružanja i ratne opreme htio podijeliti na duži vremenski period po dijelovima, a ja to nisam mogao prihvatiti jer je bilo potrebno da blokiramo sve u jednom danu „danas i odmah“ kako bi postigli potpuno iznenađenje. Predsjednik je predložio da se ne

Usprkos problemima, vjerujem u Hrvatsku za koju smo se borili i da će u Europskoj uniji naći puteve koji će nas dovesti do visoko razvijene zemlje

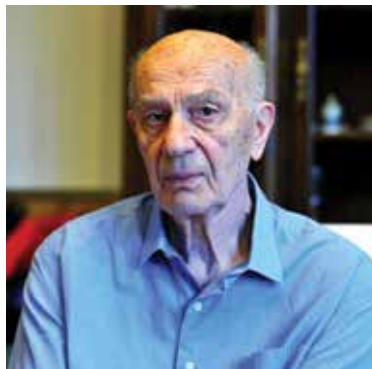
ide odmah na vojarne u Zagrebu, Rijeci i Istri, kako bi imali slobodan teritorij bez rata. Rekao je: „Dobro, ali nemojte odmah napadati vojarne i skladišta u Zagrebu, Rijeci i Istri, da imamo dio mirnog teritorija.“

Tako smo blokadom 48 vojarni iz oružane borbe isključili tri korpusa JNA: Varaždinski, Zagrebački i Riječki te dijelove Ratne mornarice, Ratnog zrakoplovstva i Tuzlanskog korpusa sa baziranjem u Slavoniji.

Kod zauzimanja 54 skladišta naoružanja i ratne opreme na koncu nije imao primjedbi.

Tuđmanu sam rekao da ću prihvatiti dužnost načelnika Glavnog stožera, ali da neću moći prihvatiti odgovornost sve dok me ne sasluša. Tvrdio sam da je rat neminovan, u što on nije htio isprva vjerovati

Tus: Potpuno su u krivu oni koji smatraju da su se Rijeka i Primorje iz rata izvukli bez posljedica, jer naprosto ne poznaju činjenice

Presudnu ulogu u obrani Like i stabilizaciji ličke bojišnice, od samog početka rata, ostvarile su primorske, goranske i istarske brigade HV, postrojbe MUP-a i Zapovjedništvo Operativne zone Rijeka

Petnaest presudnih dana „Bitke za oružje“

Koliko je tog naoružanja u prvom naletu osvojeno i što je ono značilo za hrvatske snage?

– Pa, rekao bih da je to bilo odlučujuće za daljnji razvoj događaja. Tu smo operaciju nazvali „Bitka za oružje“ i trajala je od 14. do 29. rujna 1991. Na taj način došli smo do potrebnog naoružanja i opreme za razvoj oružane sile RH, brojnosti 230.000 vojnika svrstanih u 65 brigada i pukova kopnene vojske, 20.000 specijalaca u okviru MUP-a te 10.000 u Ratnoj mornarici i Ratnom zrakoplovstvu i Protuzračnoj obrani.

Ovdje ću vam navesti precizne podatke, a oni nisu baš poznati javnosti. Osvojeno je u tih petnaest dana od pješačkog oružja više od 200.000 pušaka JNA i veći dio oružja TO RH, streljiva preko 500.000 tona, 250 tenkova i 320 oklopnih borbenih vozila, 630 topova svih kalibara a najviše preko 100 mm, 780 protuoklopnih sustava i više od 500 protuzrakoplovnih sustava, 1.700 tona eksploziva svih vrsta, više od 2.000 teretnih vozila, 500 tona protuoklopnih i 2.000 tona protupješačkih mina, 30 radara, 18 ratnih brodova... Dakle, ovim oružjem su hrvatski branitelji obranili Hrvatsku 1991. godine i otpočeli s operacijama oslobađanja okupiranih područja 1991. u Zapadnoj Slavoniji, 1992. u Dubrovniku i Konavlima, zaleđa Šibenika i Zadra, Gospića i Otočca, zapadni dio Like te planinske dijelove Velebita i Dinare.

Doprinos Riječana, Primoraca i Gorana

U Hrvatskoj je općenito malo poznat doprinos Rijeke i Hrvatskog primorja u obrani Hrvatske. Bili ste recenzent knjige koja o tome govori. U ostatku Hrvatske je malo poznat ovdašnji gotovo stopostotni odaziv na mobilizaciju u hrvatske oružane snage, naše žrtve, poginuli i ranjeni, a potom i svekolika logistička pomoć koja je u godinama rata stizala iz ovog kraja. Što biste rekli nekome na tvrdnju da su se Rijeka, Gorski kotar i Primorje izvukli bez posljedica?

– Rekao bih mu da je u krivu. Presudnu ulogu u obrani Like i stabilizaciji ličke bojišnice, od samog početka rata, ostvarile su primorske, goranske i istarske brigade HV, postrojbe MUP-a i Zapovjedništvo Operativne zone Rijeka. Grad Rijeka je bio odgovoran za medicinsko i logističko osiguranje ličke bojišnice što je izvršeno primjerno kao i prihvat brojnih izbjeglih građana. Knjiga o kojoj govorite vjerno prikazuje stanje u ratnoj Rijeci i težišno najbližoj ličkoj bojišnici, detaljno opisuje pripreme, narastanje, razvoj i ratno djelovanje specijalnih snaga MUP-a i postrojbi ZNG, TO i HV, NZ, CZ, ratnog saniteta, opće logistike, duhovne skrbi kao i prihvata brojnih prognanika i ratnih izbjeglica. Sve to daje sliku posebnosti i velike uključenosti Rijeke i Hrvatskog primorja u pravodobne obrambene pripreme, posebno aktiviranjem TO u ljeto 1991. godine. Posebno je bilo dojmljivo

ratno djelovanje riječkih i primorskih brigada i bojni HV i specijalnih postrojbi MUP-a na svojoj ličkoj bojišnici te drugim bojišnicama i završnim operacijama.

Koliko ste detaljne informacije imali o situaciji u ratnoj Rijeci i težišno najbližoj ličkoj bojišnici?

– Zapovjedništvo Operativne zone Rijeka je dnevno informiralo Glavni stožer Oružanih snaga RH o stanju na ličkoj bojišnici, pa sam tako i odobrio 4. studenog 1991. osvajanje skladišta naoružanja u Delnicama kako bi došli do potrebne municije i granata. To je sutradan i ostvareno, osvojena je vojarna i skladišta V1, V2 i V3, što je osiguralo naoružavanje postrojbi Operativne zone Rijeka ali i drugih postrojbi.

Antifašizam je donio slobodu

Kako reagirate na današnje pokušaje revidiranja povijesti, ustaški pozdrav i ikonografiju?

– Žao mi je da se ističe poraženi u Europi fašizam, a ne antifašizam koji je Hrvatskoj vratio njene teritorije: Istru, Rijeku, Zadar, brojne otoke i velike prostore Jadranskog mora. Potpuno je jasno da danas ne samo da ne bismo imali Rijeku, Primorje i Istru u sastavu Hrvatske, nego danas ne bi bilo ni Hrvatske da mi u Drugom svjetskom ratu nismo bili na antifašističkoj strani.

Početkom 1944. sam otišao u partizane, pristupio antifašističkom pokretu. Bio sam partizanski kurir, dobro sam poznao bibrirske šume pa sam pomagao u raznošenju pošte. Antifašizam je svijetlo razdoblje naše povijesti. Antifašizam se u Drugom svjetskom ratu suprotstavio agresiji fašizma, baš kao što smo se i u Domovinskom ratu branili suprotstavljajući se agresiji. U 2. svjetskom ratu Njemačka, Italija i njihovi saveznici bili su agresori, a mi partizani, borili smo se protiv agresora. Ta je borba hrvatskom i ostalim

narodima bivše države, koje i danas duboko cijenim, donijela slobodu. Hrvatska je zahvaljujući antifašističkoj borbi vratila Istru, Rijeku i otoke, što je od presudne važnosti. Potpuno je pogrešno pokušavati osporavati takve činjenice kao i relativizirati učinke fašizma ili izjednačavati fašizam i antifašizam kao što to neki danas pokušavaju. Ja sam protiv takvih revizionističkih pokušaja, i svakom prilikom to ističem.

Naposljetku, kako gledate na razvoj i na probleme današnje Hrvatske? Danas, 25 godina od Domovinskog rata, mnogi mladi odlaze na rad u druge zemlje, dijelom i zbog korupcije i osjećaja besperspektivnosti. Je li to ona Hrvatska za koju ste se borili?

– Jeste, borili smo se za Hrvatsku. I vjerujem da će Hrvatska u Europskoj uniji naći puteve koji će nas dovesti do visoko razvijene zemlje, članice EU. ■■

General Tus sa svojim ljubimcem tornjakom Vikijem u zagrebačkom vrtu na Srebrnjaku